C O P E
Member since 2019
JM14482

Sławomir Pasikowski*

Ścieżkami debat i dyskusji o badaniach edukacyjnych i społecznych oraz zagadnieniach diagnozy i pomiaru. Przegląd wydarzeń naukowych z przełomu lat 2024 i 2025

Abstrakt

W latach 2024–2025 w Polsce odbyły się ważne środowiskowo wydarzenia naukowe dotyczące metodologii badań edukacyjnych i społecznych. IX i X Seminarium Metodologii Pedagogiki PTP, XI Transdyscyplinarne Sympozjum Badań Jakościowych oraz Międzynarodowe Sympozjum ISAN 2025 poświęcone autoetnografii, ukazały zwrot zainteresowań ku partycypacyjności, afektywności i przekraczania granic wyznaczanych przez tradycję i obowiązujące standardy. Szczególną rolę odegrały także refleksje nad rolą badacza, etyką badań, oraz ucieleśnionym i dialogicznym podejściem do poznania. Znaczącym wydarzeniem była również XXX. Konferencja PTDE, poświęcona diagnozie potrzeb edukacyjnych, metodom pomiaru i analizie wyników egzaminacyjnych, której kolejna edycja odbędzie się w 2025 roku w Krakowie.

Słowa kluczowe: aktualne wydarzenia naukowe, konferencje, sympozja, metody badań.

Paths of Debates and Discussions on Educational and Social Research and Issues of Diagnosis and Measurement. Review of Academic Events from the Turn of 2024 and 2025

Abstract

In 2024 and2025, important academic events on the methodology of educational and social research took place in Poland. The 9th and 10th PTP Pedagogical Methodology Seminar, the 11th Transdisciplinary Symposium of Qualitative Research, and the V International Symposium on Autoethnography and Narrative 2025 devoted to auto-

Artykuł otrzymano: 22.04.2025; akceptacja: 6.05.2025.
* Uniwersytet Łódzki.

https://doi.org/10.18778/2450-4491.20.14

ethnography showed a shift in interest towards participation, affectivity, and crossing the boundaries set by tradition and applicable standards. Reflections on the role of the researcher, research ethics, and the embodied and dialogical approach to cognition also played a special role. Another significant event was the XXX PTDE Conference, devoted to the diagnosis of educational needs, measurement methods, and analysis of examination results, whose next edition will take place in 2025 in Krakow.

Keywords: current academic events, conferences, symposia, research methods.

Metodologia badań nad edukacją, tak jak większość dziedzin wiedzy, podlega przeobrażeniom, balansując pomiędzy potrzebą utrzymania rygoru naukowego a otwarciem na nowe formy poznania i narracji. Refleksja nad tymi zmianami wybrzmiewała szczególnie podczas kilku wydarzeń naukowych, które odbyły się na przełomie lat 2024–2025, a były to: IX i X Seminarium Metodologii Pedagogiki Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego (PTP), Transdyscyplinarne Sympozjum Badań Jakościowych (TSBJ), XXX Krajowa Konferencja Diagnostyki Edukacyjnej Polskiego Towarzystwa Diagnostyki Edukacyjnej oraz International Symposium on Autoethnography and Narrative 2025 (ISAN 2025). Wydarzenia te unaoczniły dynamiczne zmiany i przeobrażenia w metodologii badań edukacyjnych i społecznych w Polsce oraz za granicą. Podczas tych wydarzeń ukazywano metodologię nauk nie tylko jako teorię metod i kolekcję metodyk, lecz też jako przestrzeń epistemicznej troski, dialogu i współuczestnictwa. Szczególną uwagę poświęcono również zagadnieniom pomiaru edukacyjnego, analizie wyników egzaminacyjnych, rozwoju narzędzi diagnostycznych oraz nowym formom autoetnograficznego i partycypacyjnego poznania.

Przypadające na przełom lat 2024–2025 dwudziestolecie Seminariów Metodologii Pedagogiki Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego (SMP PTP) stało się okazją do refleksji nad historycznym zakorzenieniem i współczesną kondycją metodologii pedagogiki w Polsce. X Jubileuszowe SMP PTP (2–3 grudnia 2025, online) odbyło się pod hasłem „Metodologia nauk pedagogicznych w Polsce między swoistością i uniwersalizmem: historyczne źródła, aktualne kontrowersje, tropy przyszłości" i przybrało formułę trójdzielnej debaty: źródła – kontrowersje – tropy przyszłości. W pierwszym panelu powrócono do inspiracji płynących z tradycji humanistycznej, akcentując znaczenie wartości i podmiotowości badacza. Drugi panel skoncentrowany był na aktualnych napięciach, takich jak kryzys krytyki metodologicznej, redefinicje pojęcia jakości badań i przekraczanie granic standardów sankcjonowanych tradycją i przyzwyczajeniami. Panel trzeci natomiast ukierunkowany był na przyszłość – mówiono o potrzebie większej inkluzywności, odwadze sięgania po niekonwencjonalne rozwiązania, w tym eksplorowanie form narracyjnych, artystycznych i, co ciekawe w kontekście współczesnego mainstreamu metodycznego w pedagogice, także eksperymentalnych. Większość z osób prelegentów bardziej przychylała się ku założeniu o przewadze argumentów za swoistością niż ku argumentom za uniwersalnością metodologii nauk pedagogicznych, jakby nie zauważając, że dychotomiczny konstrukt „swoisty–uniwersalny" występujący w dyskursie metodologicznym cechu-

je się tymczasowością i kontekstualnością, coś bowiem jest takie lub inne zależnie od skali, tj. synchronicznego albo diachronicznego ujęcia, oraz od dziedziny, w której zostaje rozpatrywane. Podobnie z ostrożnością należałoby spojrzeć na postulowanie podczas X SMP PTP metodologii normatywnej jako ucieleśnienie nieadekwatnego współcześnie, sztywnego i sformalizowanego podejścia do tworzenia wiedzy pedagogicznej. Ta ostrożność w pierwszym rzędzie powinna dotyczyć nie postulatu, lecz mglistości definicji metodologii normatywnej, którymi w praktykach dyskursywnych posługiwali się dyskutanci.

Z kolei podczas odbywającego się kilka miesięcy wcześniej IX SMP PTP (13–14 czerwca 2024, Białystok) zatytułowanego „Od ogólnej metodologii nauk do praktyk badawczych w pedagogice" omawiano różnorodne podejścia do badań naukowych i refleksji nad nimi, w tym autoetnografię, która – mimo dużej popularności w środowisku pedagogów akademickich – niekiedy budzi kontrowersje związane z aspiracjami jej rzeczników do uczynienia z niej metody naukowego poznania. Kolejny już raz zwracano uwagę na potrzebę badań narracyjnych i badań o charakterze partycypacyjnym, co sugeruje, że tychże badań wciąż jest chyba za mało w pedagogice. Co więcej, eksponowano kwestię przeobrażania klasycznej roli badacza-obserwatora-analityka w kierunku roli badacza-partnera-współuczestnika. Szkoda, że ten dychotomiczny rozdział przesłaniał horyzont możliwości i niezastępowalności ról, w tym ich dwoistego współistnienia, które podnosi jakość poznania. Z drugiej strony podczas IX SMP PTP podkreślano niedostateczność uzasadnień, do których odwołują się badacze w zakresie przyjmowanych powszechnie podziałów i definicji w polu metodologicznego dyskursu, a także potrzebę etycznej i metodologicznej odpowiedzialności osób prowadzących badania, tj. refleksji nad własnym wpływem na proces badawczy, relacjami z uczestnikami i przedmiotem badań oraz sposobami prezentacji wyników badań.

„Między życiem a akademią – przestrzenie wytwarzania wiedzy" to tytuł XI Transdyscyplinarnego Sympozjum Badań Jakościowych (19–21 czerwca 2024, Łódź) – temat ten odnosił się do roli, jaką akademia pełni w wytwarzaniu wiedzy, oraz do granic między życiem codziennym a naukowym podejściem do rzeczywistości. W trakcie sympozjum odbyło się kilkadziesiąt sesji tematycznych – od strategii etyczno-metodycznych po badania sono-, fono- i audiosfery oraz performansu. Pierwszego dnia sympozjum uwagę poświęcono akademickim badaniom nad światami życia. Referaty poruszały kwestie związane ze sztuczną inteligencją w badaniach jakościowych, nowymi technologiami oraz strategiami etycznymi badaczy jakościowych. Prezentowano różne podejścia, jak np. wykorzystanie sztucznej inteligencji do analizy treści, badania nad wykorzystaniem wirtualnej rzeczywistości w badaniach nad seksualnością i zachowaniami seksualnymi, analizy doświadczeń i profesjonalizacji badaczy, analizę użyteczności wiedzy akademickiej, a także analizę genealogii oraz zastosowań różnych pojęć triangulacji metodologicznej. W drugim dniu sympozjum dominowały tematy związane z partycypacją i dialogiem w badaniach, a także z fotogłosem i badaniami w działaniu. Wskazywano na potrzebę tworzenia przestrzeni między uczelniami a otoczeniem społecznym, w tym poprzez partnerstwo

edukacyjne oraz trzecią misję uniwersytetów, rozumianą jako współpraca z otoczeniem społecznym w wytwarzaniu wiedzy użytecznej. W trzecim dniu sympozjum wagę zwracała intensywna obecność materii w badaniach społecznych, tj. tekstyliów, dźwięków i miejsc. Prezentowano wyniki zastosowania *textile* storytellingu i *textile sociology*, mapowania dzikich wysypisk oraz fotogłosu, jako narzędzia badań migracyjnych. Sympozjum uwidoczniło również rosnącą obecność refleksji nad kondycją samego badacza – tj. gotowości werbalizacji emocji, zmęczenia, wypalenia, roli ciała, które doświadcza, uczestniczy i stawia opór – a także namysłu nad pisaniem jako aktem etnograficznym.

Autoetnografia ma pozycję na tyle ugruntowaną w środowisku przedstawicieli badań społecznych, że współcześnie nie powinno nikogo dziwić, iż poświęca się jej międzynarodowe sympozja. Tak było w przypadku piątej już edycji International Symposium on Autoethnography and Narrative (28 lutego – 2 marca 2025, online/hybrydowo), organizowanego przez International Association of Autoethnography and Narrative Inquiry. Podczas ISAN 2025 mówiono o zastosowaniu autoetnografii w kontekście zagadnienia tożsamości, płci, seksualności, społecznej marginalizacji i migracji, twórczości oraz doświadczeń osobistych związanych ze śmiercią i żałobą. Rozmawiano również o wyzwaniach związanych z etyką autoetnografii, w tym o roli współtworzenia wiedzy z uczestnikami projektów autetnograficznych i o tym, jak podmiot może stawać się częścią opowiadanej przez siebie historii, nie tracąc przy tym możliwości uwspólniania doświadczenia. Przedstawiono relacyjne, dialogiczne i artystyczne podejścia do autoetnograficznego zdobywania wiedzy, w którym eksplorujący podmiot staje się jednocześnie uczestnikiem i narratorem. W wystąpieniach pojawiały się też tematy dotyczące rezyliencji, superwizji w autoetnografii, zmęczenia i wypalenia zawodowego. Prezentowano oryginalne pomysły łączące teksty z performansem muzycznym i krytyką instytucjonalną oraz podkreślano potrzebę i korzyści zrywania z tzw. „scjentystycznym", „pozytywistycznym" i „korelacyjnym" podejściem do badania rzeczywistości społecznej. Nie mogło więc zabraknąć promocji aktywistycznego podejścia do nauki. Udział ponad 300 uczestników z 25 krajów i oddzielne sekcje językowe pokazały, że autoetnografia nie jest podejściem niszowym, podejściem o zmarginalizowanym lub lokalnym oddziaływaniu, wymagającym walki o miejsce w przestrzeni dyskursu akademickiego, lecz że stanowi jeden z głównonurtowych światowych trendów aktywności przedstawicieli nauk społecznych. Potwierdzenia tego dostarczyło także zaprezentowanie podczas ISAN 2025 przeglądu 36 zwartych publikacji, w tym podręczników i przewodników, poświęconych problematyce autoetnografii, oraz funkcjonowanie od 2020 roku czasopisma „The Journal of Autoethnography" (JoAE).

„Diagnozowanie potrzeb edukacyjnych uczniów, studentów i nauczycieli" to z kolei tytuł XXX Krajowej Konferencji Polskiego Towarzystwa Diagnostyki Edukacyjnej (19–21 września 2024, Poznań) zorganizowanej przez PTDE we współpracy z Uniwersytetem im. Adama Mickiewicza w Poznaniu oraz instytucjami wspierającymi (Kuratorium Oświaty i Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Poznaniu). Przewodnim tematem konferencji uczyniono indywidualizację procesu edukacyjnego

oraz potrzebę diagnozowania i reagowania na zmienne wymagania i oczekiwania edukacyjne w kontekście społecznym, psychologicznym i kulturowym. Podczas konferencji akcentowano znaczenie *lifelong learning* i potrzebę redefinicji systemu kształcenia. Konferencja dostarczyła inspiracji w zakresie metod diagnozy edukacyjnej, oceniania, ewaluacji oraz pomiaru efektów kształcenia. Wśród prezentowanych wystąpień część dotyczyła takich zagadnień, jak: wyniki międzynarodowego badania PISA i egzaminu ósmoklasisty, analiza wyników egzaminacyjnych absolwentów jako narzędzie doskonalenia procesu nauczania, uczniowska i nauczycielska autodiagnoza bez użycia stopni szkolnych, zastosowanie fotografii w diagnostyce edukacyjnej, kompetencje nauczycieli do nauczania matematyki uwidoczniające napięcia między wiedzą szkolną a użytecznością poznawczą, rozwijanie kompetencji diagnostycznych nauczycieli matematyki w zakresie nauczania problemowego, zmienność potrzeb osób uczących się a praktyki oceniania efektów kształcenia. W programie konferencji znalazły się także warsztaty diagnostyczne, które ukierunkowane były na wykorzystywanie wyników egzaminów w analizach edukacyjnych i akademickich.

Coroczna konferencja PTDE będzie miała swoją przyszłoroczną kontynuację. Edycja XXXI odbędzie się 18–20 września 2025 roku w Instytucie Psychologii Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, pod hasłem: „Uczenie się przez całe życie. Ludzie i kompetencje". Wydarzenie zostanie zorganizowane przez PTDE we współpracy z Wydziałem Filozofii UJ oraz Małopolskim Centrum Doskonalenia Nauczycieli. Wśród przewidywanych obszarów tematycznych znalazły się: potrzeby edukacyjne uczniów i studentów w kontekście zmian programowych, rola diagnozy w rozwoju postedukacyjnym i zawodowym oraz ewaluacja programów wspierających *lifelong learning*, diagnozowanie efektów nauczania formalnego i pozaformalnego, wyzwania pomiarowe w warunkach wielokulturowości i ekspansji technologicznej, znaczenie międzynarodowych badań porównawczych, np. PISA i TIMSS, oraz wykorzystanie danych z tych badań, w tym analiza efektów egzaminów zewnętrznych po 25 latach funkcjonowania systemu. XXXI Krajowej Konferencji PTDE, jak co roku, stanowić będzie ważne środowiskowo forum refleksji w zakresie pomiaru osiągnięć edukacyjnych, ewaluacji programów oraz projektowania narzędzi diagnostycznych.

Przywołane wyżej wydarzenia łączy widoczny zwrot ku metodologiom i metodykom relewantnym względem współczesności. Badania edukacyjne i społeczne wymagają niekiedy odejścia od ugruntowanych rozwiązań metodycznych, choć nie powinno być to motywowane wyłącznie modą lub wygodą. Podczas tych wydarzeń podkreślano, że zmiany w zakresie nowych technologii poszerzają możliwości nie tylko obserwacji i analizy zjawisk oraz dokumentowania rzeczywistości, ale też partycypacji w sytuacjach i procesach oraz kształtowania świata dla dobra ludzi.

Źródła internetowe

International Association of Autoethnography and Narrative Inquiry, https://iaani.org/ (dostęp: 20.04.2025).

Journal of Autoethnography, https://online.ucpress.edu/joae (dostęp: 20.04.2025).

Polskie Towarzystwo Diagnostyki Edukacyjnej (2004) *XXX Krajowa Konferencja Diagnostyki Edukacyjnej*, https://ptde.pl/pl/news/xxx_konferencja (dostęp: 20.04.2025).

Polskie Towarzystwo Diagnostyki Edukacyjnej, *XXXI Krajowa Konferencja Diagnostyki Edukacyjnej*, https://2025.ptde.pl/pl/konferencja (dostęp: 20.04.2025).

Uniwersytet w Białymstoku. Wydział Nauk o Edukacji (2004) *IX Seminarium Metodologii Pedagogiki PTP*, https://noe.uwb.edu.pl/aktualnosci/ix-seminarium-metodologii-pedagogiki-ptp-484.html (dostęp: 20.04.2025).

Uniwersytet Łódzki, *XI Transdyscyplinarne Sympozjum Badań Jakościowych*, https://www.uni.lodz.pl/tsbj2024?trk=public_post_comment-text&cHash=0f714f6443658c6459cd78867a68223c (dostęp: 20.04.2025).

O Autorze

Sławomir Pasikowski – doktor habilitowany nauk społecznych w dyscyplinie pedagogika, specjalizacja: metodologia badań w edukacji. Autor publikacji na temat metodologii badań edukacyjnych i wykorzystania statystyki w badaniach społecznych. Wiceprzewodniczący Sekcji Metodologii Badań nad Edukacją Komitetu Nauk Pedagogicznych PAN. Członek Pracowni Narzędzi Badawczych Komitetu Nauk Pedagogicznych PAN. Kontakt: slawomir.pasikowski@now.uni.lodz.pl

Sławomir Pasikowski – Ph.D. in Education Sciences, specializations: the methodology of scientific research in education. Author of publications on the methodology of educational research and the use of statistics in social research. Vice-chair of the Section for Methodology of Research on Education at the Committee on Pedagogical Sciences of the Polish Academy of Sciences (PAN). Member of the Laboratory of Research Tools at the Committee on Pedagogical Sciences of the PAN. Contact: slawomir.pasikowski@now.uni.lodz.pl

creative commons © by the author, licensee University of Lodz – Lodz University Press, Lodz, Poland. This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution license CC BY 4.0